

בין השורות

עיתון מקוון מבית לב לדעת - ידע מצמיח חינוך

גליון מס. 2 | סיון התשע"ד

חופש

”בעצם, רק בדרך נס, לא החניקו שיטות ההוראה המודרניות את הסקרנות הצרופה לחקור ולדרוש. כי מלבד עידוד, זקוק צמח עדין זה, בראש וראשונה, לחופש. בלעדיו הוא נידון, לבטח, לקמילה ולכליון.”
אלברט איינשטיין

בפתח הגליון

בית הספר הוא פעמים רבות מקום של גבולות

חופש... אפשר לחוש אותו באוויר, נישא אלינו מכל עבר, קורא אלינו להיעתר לו, להשתחרר מדפוסים מוכרים, ממחויבויות שנעשות בבלי לב, מהכללות וגבולות.

לכבוד החופש הגדול, גיליון זה מוקדש כולו לנושא החופש.

בית הספר הוא מקום של גבולות, של הכרח, של מסגרות.

גם הוא, כמו כל כוח במציאות, זקוק לאיזון של הכוח ההפכי לו,

שיכול להפרות את מציאותו ואווירת קיומו.

בגיליון זה נעסוק בנושא החופש מזוויות שונות:

החופש כאמצעי לחשיפת העצמיות ונקודת הבחירה שבאדם,

הקשר בין חופש ללמידה, פנים שונות לחופש המחשבה,

החופש כמרחב לגילוי, ואפילו - על חשיבות השיעמום...

שתהיה קריאה נעימה, נינוחה ומעוררת מחשבות

שנצא כולנו למרחבים של חופש וגילוי,

גם בחופש הגדול וגם בתוככי בתי הספר במהלך השנה.

שימו לב: לדיפדוף בין העמודים יש ללחוץ על החיצים,

תוכן

3. בפתח הגליון

4. חופש של אחריות | הרב חן חלמיש

7. חיים מתוך חופש | שיחה עם הדסה פרומן

8. איה בחירתי החופשית? | האדמו"ר מפיאסצנה

9. חופש ללמוד | קארל רוג'רס

10. על חופש וחופש | חנה גודינגר (דרייפוס)

12. ללמוד מפי החיים עצמם - הלן קלר

14. הוי גולה למקום תורה | רבי ישראל ליפשיץ

| עריכה: רעות ברוש | מערכת: משה וינשטוק, אורי ליפשיץ |
| עיצוב גרפי: עדי צור | צילום ועריכה: אסף פרי |

חופש של אחריות

הרב חן חלמיש

החופש הגדול מטרים את חודש אלול. לפעמים ישנה תחושה כי חודש אלול מכפר על כל מה שנעשה בחופש הגדול... לפעמים מרגיש לנו שזה מעבר כבד מידי, מחופש גדול הישר לחודש אלול.

בחופש הגדול אני נפגש עם הזדמנות גדולה לבחון את מידת האחריות האישית שלי על חיי, כשאין מסגרת יומית המכתיבה באופן חיצוני לכאורה את רובו של סדר היום.

במהלך השנה כולה אנו בתוך ריצה אחת גדולה, שמעבר לסכנת השחיקה שבה, מתקיימת בעיית המהות: מיהו הנהג האמיתי של דרכנו.

עליי לבחון כמה אחוזים בחיי נשלטים על ידי וכמה נשלטים בידי אחרים? שאלה זו אינה שאלה פורמאלית, בה עליי לבחון האם אני שכיר או עצמאי, אלא שאלה עמוקה עוד יותר.

אם אני עובר בסמוך למאפייה והריח העולה ממנה מגרה אותי עד כדי הוצאת הארנק מהכיס וקניית דבר מאפה... אזי אני נשלט! אם אדם שעקף אותי הצליח לגרום לי ללחוץ על הדוושה יותר חזק, אני נשלט. אם אני קונה מכנסיים או חולצה מסוימים רק בגלל שכך הולכים כולם, אזי אני נשלט. אם חיי מורכבים מרצף של תגובות אימפולסיביות, ברמה כזו או אחרת, לדחפים וללחצים פנימיים וחיצוניים, אני אדם נשלט ולא שולט.

בחינת הדברים הללו מהותית ביותר משום שהיא בעצם מבקשת לדעת האם אני זה שחי את הדברים, אני – בעל האישיות ותכונות האופי הייחודיות שלי, או שמא אני חי את חיי שלי אלא את רסיסי חייהם של אחרים, שגם אם הם חיים באופן המתאים לאישיותם, אין הוא האופן המתאים לי. איך אומרים בשם הרבי מקוצק?: "אם אני אני כי אני אני ואתה אתה כי אתה אתה, אז אני הוא אני ואתה הוא אתה. אך אם אני אני כי אתה אתה ואתה אתה כי אני אני, אז אני לא אני ואתה לא אתה".

בכל רגע בחיי עליי לזהות היכן מצויה נקודת הבחירה שלי, שהיא נקודת העצמיות שלי. בהחלטה השקולה אני מביא לידי ביטוי את מה שיש לי להגיד על החיים, ואת הדרך שלי לחוות אותם.

היה מי שאמר כי כל היהדות מקופלת באותה דקה של המתנה המוקדשת לברכה שלפני האכילה. משמעותה של אמירה זו היא שהיכולת הנפשית לא להתנפל על המאכל אלא להמתין קמעא עד שהנפש תברר לעצמה שאלות כמו מדוע היא ניגשת לאכול בכלל, ולאכול את האוכל הזה בפרט, מה חלקה באכילה זו ולמי היא חייבת תודה וברכה, שאלות אלה הן שאלות העצמיות, ובהן טמונה היכולת לחיות את המהות. זוהי יהדות על רגל אחת.

החופש הגדול הוא סיכוי וסיכון. במובן מסוים, קל הרבה יותר להטיל את האחריות לסדר היום על המערכת, תרתי משמע, כפי שקורה בשנת הלימודים, אולם חופש הבחירה מוגבל. לעומת זאת בחופש הגדול עליי לברוא את ימיי ושעותיי.

במובן הזה ישנה השקה בין החופש הגדול לבין הימים הנוראים. בשיאו של תהליך התשובה, ביום הכיפורים, אנו צמים שלא על מנת להתעלל בעצמנו אלא להיפך – יום אחד בשנה אנו מבקשים לומר לעצמנו כי איננו תלויים לא באוכל, לא במשתה ולא בשאר צרכים, אלא יש לנו את הכח להימנע מהם במידת הצורך, וכשנזדקק להם יהיה זה מתוך נקודת הבחירה העצמאית והייחודית שלנו. אין אני נדרש לחיות כמלאך, אך אם יום אחד בשנה איני מסוגל לנהוג כמלאך, אזי במהלך השנה כולה איני ראוי להיות בן אדם.

צום יום הכיפורים מפנה מקום לפגישה עם הרבדים העמוקים של האישיות, של הרצונות והחלומות שלנו, של הבחינה היכן אני מבקש להיות והיכן אני מצוי כעת.

במהלך חודש אלול, ובמיוחד ביום הכיפורים, אנו מתוודים: אשמנו. בגדנו. גזלנו. ובסדר העבודה: "חטאתי עויתי ופשעתי לפניך". עוצמתו של הווידוי נעוצה בדיוק בנקודה שעסקנו בה. אני מבקש לסקור את השנה שעברה מנקודת המבט המסוגלת לייצר משפט כמו: "אני אחראי על כל מה שקרה לי". אני

חיים מתוך חופש

שיחה עם הדסה פרומן

לחיצה על תמונת הסרטון תפעיל אותו.

מעמיק לחקור היכן היו כל נקודות הבחירה שלי, בהן כשלתי, ובשל כך הגעתי אל הפספוסים וההחטאות. הווידוי מבקש ממני להכיר באחריות הבלעדית שלי על מעשיי, ובכך שאין אף אחד בעולם אותו ניתן להאשים בכל זה כי אם אותי בעצמי.

בהחלט לא פשוט להתוודות. לא קל להטיל על עצמי את מלוא האחריות, אך אין תחושה גואלת יותר מתחושת העצמיות, השליטה ויכולת ההשתנות.

תהליך התשובה מורכב מעזיבת החטא, החרטה והקבלה לעתיד. כל זאת מבוסס על כך שאני מכיר ביכולת שלי להיות שם, ביכולת שלי לנהל את חיי ולשלוט עליהם – בכל מקום בו מתחיל תחום הבחירה שלי. התגלית הזו כל כך משמחת עד שמי מסוגל לאכול בכלל?

אסיים בסיפור הממחיש ביותר את אחריות האדם על עצמו ועל תהליך התיקון שלו.

שמואל כהן, אחד ממתפללי בית הכנסת "אוהל מועד", שהיה קרוב ביותר לגאון הרב חיים דוד הלוי זצ"ל, סיפר:

"נישאתי בגיל מבוגר יחסית, ניסיתי שידוכים רבים אך לא הצלחתי למצוא את בת זוגי. פעם אחת התקשרתי לרב, ובקשתי שהרב יברכני שאצליח למצוא את בת זוגי. הרב, על אף שהבין פרק בקבלה, אמר לי: ראה, איני רב של ברכות, אין לי סגולות. אני מאמין בכך שהעבודה של אדם היא לשפר את עצמו. תלמד יותר טוב, תתפלל יותר טוב, תתחזק באמונה שלך, והקב"ה יעזור". לבסוף אמר: "זה מה שאני מברך אותך, אבל ברכה שלי זו לא ברכה כי אני לא מהרבנים האלו שמברכים..."

נאחל לעצמנו להיות עצמנו, בחופש ובשנת הלימודים, ולהיות מי שאנו ראויים ויכולים להיות!

על הקשבה וחופש

קארל רוג'רס

מתוך הספר חופש ללמוד

...נוכחתי לדעת שלהקשבה יש תוצאות. אם אני באמת מקשיב לדבריו של אדם ולמשמעויות החשובות לו באותו רגע, כשאני שומע לא את דבריו סתם, כי אם אותם, ואם אני מביא לידיעתו שקלטתי את המשמעויות הפרטיות שלו קורים דברים רבים. קודם כל, אני זוכה למבט של תודה. הוא מרגיש משוחרר. הוא רוצה לספר לי יותר על עולמו. מסעירה אותו תחושה חדשה של חופש. סבורני שהוא נפתח יותר לתהליך של שינוי... דבר אחד הקורה לדעתי כמעט בכל מקרה ומקרה הוא, שכאשר מתברר לאדם ששמעו אותו בעמקות, עיניו מתלחחות. סבורני שבמובן מסוים הוא בוכה משמחה. הוא כאילו אומר "ברוך השם שמע אותי מישהו. מישהו יודע מה פירושו להיות אני." ברגעים כאלה, עמד לפני דימוי של אסיר החבוש בתאו, המשדר יום אחר יום בצופן "האם מישהו שומע אותי? היש שם מישהו? האם מישהו יכול לשמוע אותי?" ולבסוף הוא שומע באחד הימים דפיקות חלשות. שפירושן "כן." מענה פשוט זה, משחרר אותו מבידודו, והוא נעשה שוב יצור אנושי. ישנם אנשים רבים החיים כיום בתאי כלא פרטיים! אנשים שמבחוץ, מאומה לא ניכר בהם, ושצריך להאזין להם באוזן קשובה מאד כדי לשמוע את השדרים החלשים הנשלחים מתוך תא הכלא (מתוך: חופש ללמוד, קארל רוג'רס, הוצאת ספרית פועלים 1973 עמ' 221-222)

מתן חופש לזולת

ועוד לקח נוסף: אני שמח כשאני מסוגל לתת חופש לאחרים, ובעניין זה נדמה לי, שהגעתי ליכולת ניכרת. תכופות, אם כי לא תמיד, אני יכול לעבוד עם קבוצה, קורס, כיתה מלאה סטודנטים, ולשחרר אותם מבחינה פסיכולוגית. אני יכול ליצור אקלים אשר בו הם מסוגלים להיות עצמם ולכוון עצמם. לכתחילה הם חשדניים; בטוחים כי החופש שאותו אני מציע להם הוא מין להטוט, ואז הם מעלים את שאלת הציונים- אינם יכולים להיות חופשיים, כי לבסוף אעריך ואשפוט אותם. לאחר שאנו מגיעים לפתרון כלשהו שכולנו היינו שותפים לו העונה על תביעתה האבסורדית של האוניברסיטה למדוד למידה בציונים- הם מתחילים להרגיש שהם חופשיים באמת. אז משולח הרסן של הסקרנות, יחידים וקבוצות מתחילים לחתור למטרות ולתכליות משלהם. הם נעשים מגלים, הם יכולים לנסות לבקש את טעם חייהם בעבודתם. הם עובדים קשה בקורס כזה, אשר בו לא נדרש מאומה, פי שניים מאשר בקורס שיש בו דרישות. לא תמיד אני מצליח ליצור אוירה כזאת, וכאשר אינני מצליח נדמה לי שזה בגלל רתיעה קלה מצדי, איזו אי נכונות שהחופש יהיה מלא. אך אם אני מצליח להגיע לאוירה כזאת, ההוראה היא זו הצריכה להיות: גישוש נלהב, חיפוש, ולא צבירה של עובדות שבקרב יאבד עליהן הכלח ותישכחנה. מכל הלקחים שפיתחתי נראה לי שאקלים זה של חופש אותו אני יכול ליצור תכופות, ולעיתים קרובות מסוגל לשאתו איתי וסביבי, הוא בשבילי אחד החלקים היקרים ביותר מעצמי.

(מתוך: חופש ללמוד, קארל רוג'רס, הוצאת ספרית פועלים 1973 עמ' 229-230)

אנו מודים להוצאת ספרית פועלים על אישור הפרסום.

איה בחירתי החופשית?

רבי קלונימוס קלמיש שפירא,

האדמו"ר מפיאסצנה

כמה מתאונן האדם על עצמו לאמר, איה בחירתי החופשית, ואני כאסור בעבותות החשק וחמדת העולם, עד שכמעט אי אפשר לי למשול על עצמי לבחור מה לרצות ומה למאוס. אבל דע נא, שלכל בחירה המתחלת רק בהרצה ולא בזולתו, מוכרח מקודם להיות הבוחר בעצמו, שיהיה איש נבדל לעצמו, והוא אשר יוכל לרצות לעצמו כרצונו. ואם אין האיש הפרטי מובדל לעצמו, רק מין לבד, לא שייך בחירה אצלו ולא רצון פרטי. כי מי יבחר אם זולת חוקות הכלל אין כאן מאומה? והסתכל נא בנפשך האם הוצאת אתה את אמיתות עצמך. האם איש פרטי אתה לעצמך או רק חלק מן המין, מין האנושי, כהצמח והבהמה, שבכל אישיותם רק חלק המין הם, ורק מה שיש בכלם יש בכל אחד. ובשביל זה גם נטיותם וגם רצונם לא חופשי ולא בהם מתחיל, רק בחוקות המין סגור... מוכרח האיש להיבדל במידת איכותו לעצמו, לא לבד שחוקות בני האדם הליכותיהם מנהיגים ושיטותיהם לא יאסרוהו מבלי להביט מחוצה להם, ורק דעת לעצמו יהא לו, כי בלא זה לא יהודי אף לא איש הוא... ולא רק ארזי לבנון כאלו לבד, רק גם כולנו אנחנו אזובי הקיר, את צורתו ודיוקנו המיוחד לו, על כל אחד לגלות. וכפי האישיות ועצמיות המיוחדת לו אשר יגלה, בה בחירתו החפשית לעצמו תהיה. (צו וזירוז אות י')

על חופש וחיפוש

חנה גודינגר (דרייפוס)

העולם המודרני הציב את חירותו של האדם כאחד מהמוקדים והבחנים המשמעותיים ביותר בהתפתחותה של התרבות האנושית ומחשבת האדם. זכותו ויכולתו של האדם לקבוע את סדר חייו ואת עולמו עוגנה בחוק במשטרים שונים ורוחה מהווה תשתית מכוננת לכל התרבות בתוכה אנחנו חיים.

על רקע הבנה היסטורית זו, אני מבקשת לקרוא יחד פיסקה מתוך שמונה קבצים שכתב הרב קוק (קובץ א', תק"ט), וכך הוא כותב: **"חופש המחשבה בצורתו הרגילה הוא יותר שיעבוד המחשבה מחופשתה"**. בפתיח זה מבקש הרב קוק לטרוף את הקלפים מהתפיסה הפשוטה של העולם ולטעון שהאופן בו אנחנו פוגשים את מושגי החופש והשעבוד לא בהכרח תואם את המהות המתחבאת מאחורי המושג. לשון אחר: הרב קוק טוען שהציור המודרני של אדם בעל חופש מחשבה שחש כי הוא אדון לחירותו וחופשי לפגוש כל עמדה וכל תפיסה ולבחור את אופן התייחסותו אליה אינו אלא פנטזיה וראווה של חירות, שבעומקה הינה למעשה שעבוד וכבילה. בהמשך מסביר הרב קוק את כוונתו וכותב: **"כי על ידי הלהיטה אחר החופש המורגל, מתרחק האדם מכל המון מחשבות האמת. שנפלו לנו למורשה"**. הרב קוק מתאר בפתיחת הפסקה את האדם שמבקש להיות חופשי ולהצליח לפגוש את המחשבה המתחדשת בעולם, אך התביעה שלו לחופש יוצרת בתוך נפשו סלידה מהישן. הסלידה מהישן אצל האדם המתואר בפסקה, איננה נובעת מתוך בחינה ביקורתית של התוכן שמחזיקה המחשבה הישנה, אלא רק מעצם העובדה שמחשבה זו נולדה בתוך הקשר ישן. אדם כזה, קובע הרב קוק, על אף שבמבט החיצוני הינו אדם חופשי, שכן מוכן ומזומן הוא לקבל מחשבה מחודשת, הרי שלמעשה כבול הוא אל החידוש שלא מאפשר לו להיות חופשי עד כדי לקבל את הישן. בהמשך הפסקה מתאר הרב קוק מה צריכה להיות שאיפתו של אדם שרוחו חופשית: **"ההרגל של המחשבה צריך להיות באופן שווה על כל חדש ועל כל ישן ולהכיר כל דבר על פי ערכו"**. כדי להבין את עומק הדברים, כדאי אולי לפנות אל שתי תנועות מחשבתיות שהתפתחו בעולם במאה השנים האחרונות:

זיגמונד פרויד, אבי הפסיכואנליזה, תיאר את אישיותו של האדם במושגים דטרמיניסטיים. פרויד טען שכל אירוע משמעותי שהתרחש בחיינו כילדים טובע את חותמו באופן מוחלט ובלתי ניתן לערעור על כל המשך חיינו. טענתו של פרויד התייחסה אמנם אל הרובד הנפשי של האדם, אך נראה שניתן להסיק ממנה גם על שאלת חופש המחשבה: האדם כבול אל דוגמות החשיבה אליהם חונך ובהם הורגל ותבניות אלו מכתיבות את אופן התייחסותו אל כל מחשבה ותופעה שתתרחש. ממילא אדם כזה ידחה כל חידוש מחשבתי שמעצם היותו

חידוש פורץ את הפרדיגמות הקיימות.

ז'אן פול סארטר, אבי הזרם האקזיסטנציאליסטי בפילוסופיה, צייר את חייו של האדם במושג הצבעוני: "האדם נידון לחירות". סארטר מתאר את הלך חייו של האדם המודרני כאדם שכבול כל הזמן אל עתידו, דהיינו: מחפש כל העת, אולי מתוך תביעת כנות, להתחדש ולהחליף את זהותו ולהיות קשוב אל החידוש. אלא שחיפוש כנה זה הופך את האדם להיות למעשה אדם נטול זהות ההולך ערירי בעולם וכבול לבוז למחשבה העברית שבו, שמעצם טיבה כעבר איננה יכולה להיות תואמת אל נקודת ההווה. מצוקתו של האדם היא שמושג ההווה הוא מושג אוורירי שמותיר אותו מחפש ומשתנה אך חלול וריקני.

התפיסה הרוחנית הראשונה, זו המצויה בגרעין דבריו של פרויד, יוצרת אדם שלא יכול לשפוט באופן נקי, מנותק מהקשר, את החדש המגיע אל העולם. אדם כזה כבול הוא אל עברו ובעל כורחו מקדש את הישן ומוצא בו מרגוע לנפשו. אדם כזה יכול להיות איש של מסורת הדוחה בשתי ידיים כל חידוש שהעולם המודרני מביא בכנפיו.

התפיסה הרוחנית השנייה, זו המצויה בגרעין דבריו של סארטר, יוצרת אדם שלא מסוגל לשפוט ולהעריך באופן שווה את המחשבה הישנה. אדם כזה כבול להשתחרר מהעבר ובעל כורחו מחפש כל העת את החדש באשר הוא חדש, ושופט אותו בחיוב עוד לפני שפגש את התוכן שבו. אדם כזה נראה כלפי חוץ כאדם חופשי המוכן לפגוש חידוש, אך למעשה אין הוא אלא אדם בודד ומנותק שכבול אל תוך עצמו. אדם החי באשליה של חופש וחיפוש שתביעת כנות אולי יש בה, אך לא כנות של ממש.

כאשר אנחנו מנסים להבין את מקומו של המושג "חופש" בתהליך למידה, נדמה לי שדבריו של הרב קוק מקבלים משמעות עמוקה וחשובה. נדמה לי שפעמים רבות כאשר ניגשים אל עולם המילים, מה שאנחנו מכנים היום "טקסט", המפגש נעשה מתוך אחד משני מבטים שחרטה התרבות המודרנית שלנו על דגלה: זו שמגיעה אל הכתוב מתוך ידיעה מראש מה אפשר למצוא בה וממילא היא משתקת את היכולת לחדש, לתמוה, לגלות הזמנה והקשבה חדשה למה שהמילים מסתירות בתוכן. ולפעמים המפגש מגיע עם הרבה הקשבה, כזו שעל פניו נראית חופשית לחפש ולהאזין לפתח שבמילים, אך היא נופלת בבור שכרתה לעצמה והמילים עצמן הופכות למעין משחק אינטלקטואלי המשנה את זהותו ואת הפתחים שהוא מציע כל הזמן. שתי התנועות הללו מותירות את המילים שבטקסט ואולי את תהליך הלמידה כולו קצת נבוב וריק מתוכן. הקסם המתאפשר במסע של לימוד: בו הלומד פוגש באמת ובכנות את המילים הכתובות, והמילים הכתובות פוגשות באמת את האדם הלומד אותן - יוצר תודעה עמוקה של חופש שיש בו חיפוש אמיתי - אחר בנייה ואחר משמעות שמצליחים להתחדש ולנכוח בה בעת.

ללמוד מפי החיים עצמם

הלן קלר

... ככה למדתי מפי החיים עצמם. תחילה לא הייתי אלא כעין קומץ של אפשרויות. מורתי היא שחשפה ופיתחה אותן. משבאה אלי, החל הכל סביבי נושם אהבה ומתמלא משמעות. מאז לא החמיצה כל הזדמנות לגלות לפני את היופי שבכל אף לא חדלה, בדרך מחשבה, מעשה ומופת, להנעים את חיי ולהועילם. כשרונה של מורתי, חביבותה הרבה וחכמת ליבה, הם אשר פיארו כל כך את שנות לימודי הראשונות. דבריה ערבו לי תמיד ונתקבלו על דעתי, משום שידעה להקנות לי ידיעות בעיתן. היא הבינה כי נפש הילד היא כנחל רדוד השוטף-מרצד בעליצות על פני ערוץ האבנים של חינוכו ומשקף בתוכו כאן פרח, שם שית, אי שם הרחק ענן צמיר, והיא ניסתה להורות דרך לרוחי, בדעתה כי כנחל כן גם הנפש מן הראוי שיפרנסוה פלגי ההרים ומעינות סתר עד שתתרחב ותהיה לנהר עמוק, העשוי לשקף בחלקת מימיו השוקטים גבעות סמרמות, את צליליהם הבהירים של העצים ואת השמים הכחולים, ממש כשקפו פרח חמודות. כל מורה מסוגל להביא את הילד לחדר הכיתה, אך לא כל מורה מושג להביאו לידי לימוד. הילד לא ילמד בשמחה כל עוד לא ירגיש כי חופשי הוא לנפשו, בין אם הוא עסוק ובין אם בטל. עליו לחוש הן את שכרון ההצלחה והן את דכאון האכזבה, בטרם יקבל עליו מרצונו את התפקידים הזרים לטעמו ויחליט לרוץ ארחו לבלי חת בשגרתם המשמימה של ספרי הלימוד. מורתי קרובה כל כך אלי שכמעט איני יכולה לראות את עצמי שלא במחיצתה. באיזו מידה שמחת היופי שלי טבועה בי מלידה ובאיזו מידה יציר השפעתה היא, לא אדע לעולם. אני מרגישה כי אין להפריד את ישותה מישותי וכי עקבות חיי כרוכים בעקבותיה. כל הטוב שבי לה הוא - ואין בי כשרון, שאיפה או שמחה שלא נתעוררו בכוח מגע אהבתה.

ממכתבי המורה, אן מנספילד סוליבן:

8 במאי 1887

...אני מתחילה לכפור בכל שיטות החינוך המיוחדות. נדמה לי שיסודן ההנחה כי כל ילד הוא מן גולם שיש ללמדו לחשוב. נהפוך הוא, אם יניחוהו לנפשו, ייטיב גם ירבה לחשוב, ואם גם ימעט להתגנדר. הניחו לו לשוטט כאות נפשו, למשש עצמים מוחשים ולצרף בכוח עצמו את רשמיו, תחת להושיבו בבית לשולחן עגול ולהעמיד עליו מורה המציעה במתק קולה שיבנה חומת אבנים מקוביות העץ שלו, שיעשה קשת- ענן מסרטים של נייר צבעוני... לימוד כגון זה ממלא את המוח סימוכי מושגים מלאכותיים, שיש לפטור את הילד מהם כדי שיוכל להגות בעצמו מחשבות מתוך חוויות ממשיות.

...רואה אני שהלן עושה יותר חיל בלימודיה. מובטחני כי המורה המוציא זמנו לכרות מנפש הילד מה שזרע בו, כדי להיוכח, לקורת רוחו, כי דבריו היכו שורש, נמצא מוציא זמן רב לבטלה. מוטב, לדעתי, להניח שהילד יעשה את שלו, ושהזרע שזרעת ישא פרי בזמנו. על כל פנים יש בכך משום הגינות כלפי הילד, ואתה נמצא נפטר מטורח יתר.

(מתוך: הלן קלר, קורות חיי בתרגום אסתר ולדקובסקי הוצ' עם עובד ת"א תשי"ב עמ' 40-41, 185-187)

הלן קלר ומורתה, אן סאליבן (התמונה מתוך וויקימדיה)

"הוי גולה למקום תורה"

(אבות ד' י"ד)

רבי ישראל ליפשיץ

בעל ה'תפארת ישראל' (יכין ובוועז)

הוי גולה למקום תורה... אפילו אפשר לך ללמוד תורה במקומך, אפילו הכי הוה גולה למקום תורה אחר ולשון גולה, היינו שיעזוב אביו ואמו ומשפחתו וכל מחמדי רווח הצטרכותיו, וילך למקום שיחסרו לו כל אלה. ואף כי קשה הפרידה הזאת כמנתק תינוק משדי אמו, לטובתו היא. דדבר מסוגל הוא להצלחת האדם, דכמו שהעשב לא יצליח במקום שנזרע תחלה, רק הגנן יעקרו ממקום שנזרע תחלה ונטענו במקום אחר, כן האדם לא יצליח, הן במדות, הן בתורה והן בכבודו, רק במקום שאינו מקום מולדתו. וזה לג' טעמים, א) דהרבה שעשוע ילדות וחבירים ששמחו נפשו בשחרית ימיו, מוכרח לעזבם ברצותו לעלות בסולם ההשכלה. ובביתו ההרגל יכריחו לבלי לפרוש מהם. ב) בבית אביו ישאר תמיד ילד, דבשבתו על חיק אבותיו, רחמי יולדיו ישכרוהו באהבתם, ויישנוהו על ברכי תפנוקיהם, וישכח גם הוא תכליתו להתחזק להיות איש. ג) הדבר ידוע שהאדם יתאמץ יותר לעשות טוב מתוך חפשיות, ממה שיעשה ע"י הכרח מאחרים. אולם בעודו בבית אביו, לא תתאמץ נפש הבן המשכיל להשגיח על עצמו להתעלות בגרם המעלות, בידעו כי אבותיו ישגיחו עליו וידריכוהו במתג ורסן תוכחותיהם... אבל בראותו את עצמו עזוב לעצמו מכל משגיח ומדריך ואין לו מי שיזרזנו למלאכתו, אם עיני שכל לו יפתחם ויזדרז למלאכתו ויט שכמו לסבול עול הזהב, להצליח את עצמו בעצמו.

